

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2008. október 20.

SZOCIÁLIS ALAPISMERETEK

EMELT SZINTŰ ÍRÁSBELI ÉRETTSÉGI VIZSGA

JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI ÚTMUTATÓ

OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS MINISZTERIUM

Fontos tudnivalók

- A vizsgázó csak a kiosztott feladatlapon dolgozhat!
- Tévedés esetén helyes megoldásnak csak a vizsgázó egyértelmű javítása fogadható el!
- A dolgozatban előforduló esetleges hibákat, tévedéseket kérjük, feltűnően jelöljék!
- A feladatlap egységes értékeléséhez a rendelkezésre álló megoldási javaslatot kell használni!
- A megoldólaptól eltérő, de tartalmában azonos egyéb helyes megoldás is elfogadható a négyszögben található ponthatáron belül, a csillaggal (*) jelölt kérdéseknél!
- Kérjük, hogy a javítást végző tanár minden feladat esetén írja be az elért pontszámot a maximálisan adható pontszám melletti négyszögbe!

Az írásbeli vizsgafeladatok pontszámainak összege csak egész szám lehet. Ha az írásbeli vizsga(rész) pontszáma nem egész szám, akkor a matematikai kerekítés szabályai szerint kell eljárni (az öttizedre vagy az a felett végződő pontszámokat felfelé, az öttized alatti pedig lefelé kerekítjük).

1. Egészítse ki a következő mondatokat! Írja a helyes választ a kipontozott vonalra!

Egy új viselkedési forma elsajátítása speciális gyakorlatok útján a(z) ... **a)** ...

- a) **tanulás.**
- b) emlékezet.
- c) figyelem.
- d) motiváció.

1

Szavakkal, értelmi-gondolati műveletekkel való tanulás, amelynek alapja a képzettársítás, ez a(z) ... **a)** ...

- a) **verbális tanulás.**
- b) belátásos tanulás.
- c) exploráció.
- d) utánzás.

1

Egyes emberek hátrányos kezelése azon az alapon, hogy azok valamely meghatározott csoport tagjai. Ez a fogalom a(z) ... **d)** ...

- a) bűnbak képzés.
- b) féltékenységek.
- c) deviancia.
- d) **diszkrimináció.**

1

(Helyes válaszonként 1 pont adható!)

2. Húzza alá a helytelen választ az alábbi állításokban!

Az álomra jellemzőek az alábbi állítások:

- a) Az egész napi aktív tevékenység hatására az agyunk is elfárad, ezért van szükség rá.
- b) Az agykérgi aktivitás csökkenése miatt következik be.
- c) **Többnyire belső vágyak indítják el.**
- d) Biológiai szükségletet elégít ki.

1

A Maslow-i szükségletpiramis szerint az önmegvalósítás szükséglete közé soroljuk a következő szükségleteket:

- a) festeni egy képet
- b) tanulni
- c) dolgozni
- d) **alkalmasság**

1

A társadalompolitikai ideológiák közé soroljuk:

- a) **globalizmus**
- b) liberalizmus
- c) konzervativizmus
- d) szocializmus

1

(Helyes válaszonként 1 pont adható!)

3. Relációanalízissel oldja meg a következő feladatot! A megfelelő betűjelet írja a kipontozott vonalra!

- A) Az állítás és indoklás igaz, közöttük kapcsolat van.
 B) Az állítás és indoklás igaz, közöttük kapcsolat nincs.
 C) Az állítás igaz, az indoklás hamis.
 D) Az állítás hamis, az indoklás igaz.
 E) Az állítás és az indoklás is hamis.

A személyiség érzelmi fejletlensége esetén az ösztönérzelmek dominálnak, mert a szocializáció hiánya miatt a magasabb rendű érzelmek nem tudnak kialakulni. ...**A**...

1

Az óvodást már igazán érdekli, hogy mi megy végbe társaiban, mert gondolkodása egocentrikus. ...**D**...

1

Környezetünk szubkultúrájának megismerése nem fontos, mert az csupán egy kisebb társadalmi csoport többségtől eltérő kultúrája. ...**D**...

1

(Helyes válaszonként 1 pont adható!)

4. Határozza meg, hogy a következő állítások igazak, vagy hamisak! Az állítások melletti négyzetbe írjon I betűt, ha igaznak találja, H betűt, ha hamisnak!

3

A gondolkodás olyan lelki folyamat, amely a megismerés differenciáltabb tudatépítő szintjét képezi.	I
Az ember még tanulási folyamat hatására sem képes egy szemmel megbecsülni a tárgyak távolságát.	H
A büntudat a deviáns viselkedést megelőző negatív élmény.	H
Az időmérleg az az adatfelvételi mód, amelyben a megkérdezett személy napi tevékenységeit jegyzi fel ébredéstől elalvásig.	I
A szerep valamely státuszhoz tartozó viselkedési minták, jogok és kötelezettségek együttese.	I
Az emberré válás olyan szocializációs folyamat, amelyben a családi és szülői környezetnek döntő szerep jut.	I

(Helyes válaszonként 0,5 pont adható!)

***5. Határozza meg a növekedés és a fejlődés fogalmát! Magyarázza meg egy konkrét példa segítségével a két fogalom közti különbséget!**

4

A növekedés méretbeli, kvantitatív változást jelent, amíg a fejlődés minőségbeli, kvalitatív változást. Például a gyermek súlya gyarapszik, magassága változik az életkorával, ami növekedés eredménye. Személyisége érettebb lesz, mozgása ügyesedik, azaz fejlettebbé válik.

(Helyes fogalom meghatározásokért 1-1 pont, az adekvát példáért 2 pont adható!)

6. Határozza meg a különbséget az érzékelés és az észlelés között! Egészítse ki a táblázatot a hiányzó jellemzők beírásával!

3

Érzékelés	Jellemzők	Észlelés
<i>veleszületett</i>	<i>kialakulása</i>	<i>tanult</i>
<i>érzékszervek aktivitására épül</i>	<i>alapja</i>	<i>közvetítő folyamatok működésére épül</i>
<i>alacsonyabb</i>	<i>az információ felvétel szintje</i>	<i>magasabb</i>

(Helyes válaszonként 0,5 pont adható!)

***7. Magyarázza meg a következő, az éntudat fejlődésével kapcsolatos fogalom jelentését!**

2

Anya-gyermek szimbiózis: az anya és a gyermek még nem különül el, nincs társas és nincs tudati határ sem. Az anya a mozgató, a csecsemő a mozgatót szerepét tölti be.

(Helyes válaszonként 1 pont adható!)

***8. Soroljon fel a személyiség jellemzőiből négyet a humanisztikus személyiségelmélet szerint!**

4

- *Fejlődésre képes,*
- *saját ereje van,*
- *az autonómia, a szabadság szükséglete jellemzi,*
- *teljességre való törekvésre képes,*
- *képes az önaktualizálásra,*
- *önmegvalósításra törekszik stb.*

(Helyes válaszonként 1 pont adható!)

***9. Nevezzen meg hat olyan képességet, amelynek a csecsemőkorban szükséges kifejlődni normális fejlődés esetén!**

3

Feltételes reflexek, látás és a hallás koordinációja, látás és a mozgás koordinációja, manipulációs tevékenység, utánzás, gögicsélés, majd gagyogás, (alapérzelmek).

(Helyes válaszonként 0,5 pont adható!)

***10. Értelmezze a spontán tanulás szerepét a szocializációban! Fogalmazzon meg négy megállapítást!**

4

Végbemeget a tanulás *automatikusan*, olyan módon, hogy nemcsak a tanulás ténye *nem tudatosul*, de a beérkező ingerek, információk, illetve ezek beérkezése sem. *Önkéntelenek a választ adó reakciók is*, amelyekkel a tanulás megvalósul.

Nemcsak ismereteket tanulunk, hanem *tanulunk gondolkodni is*, tanuljuk az *érzelmeket*, tanulunk *viselkedéseket, verbális és nonverbális kommunikációt*, tanuljuk a *személyközi viszonyulásokat* (a társainkkal való kapcsolatainkat), tanulunk *dolgozni*, tanuljuk *utódaink nevelését* stb.

A személyiségben megvalósuló tartós változások (a tudás) a személyiség kialakulására és folyamatos átalakulására, fejlődésére irányulnak, amely egyben *a személyiség társadalmiasodását* (szocializálódását) jelenti.

(Helyes megállapításonként, kulcsszavanként 1-1 pont adható!)

***11. Határozza meg a fejlődést befolyásoló örökletes és környezeti tényezők szerepét, jelentőségét a gyermeki fejlődésben! Nevezzen meg legalább négy tényezőt!**

4

Az öröklött és szerzett tulajdonságok egyaránt hangsúlyt kapnak a személyiség fejlődése során.

A gyermek örökli pl. a fizikai, alkati, anatómiai (idegrendszeri, érzékszervi), temperamentumbeli stb. sajátosságait (adottságait). Ezek azonban folyamatos és rendszeres fejlesztőmunka nélkül (nevelés) csak nyomokban fejződhetnek ki, sőt elkorcsosulnának. A környezettudatos (nevelés) és spontán (kortársak, reklám stb.) hatásai egyaránt fontosak a fejlődés szempontjából.

(Helyes megállapításonként 1 pont adható!)

12. Egészítse ki a következő, szociológiával kapcsolatos állítást!

1

A társadalmi rétegződés a társadalmi strukturálódás egyik formája, amely különböző ismérvek mentén (pl. iskolázottság, beosztás, lakóhely stb.) határozza meg a társadalmi kategóriákat.

(A helyes válaszáért 1 pont adható!)

***13. Magyarozza meg a társadalmi mobilitás vertikális, illetve horizontális jellegét!
Írjon egy-egy példát rájuk!**

4

Vertikális mobilitásról beszélünk, ha: *a társadalom hierarchiájában történik az elmozdulás, pl. munkás szülők gyermekéből jogász lesz.*

Horizontális mobilitásról beszélünk, ha: *ugyanazon a szinten történik az elmozdulás, pl. egy esztergályos a hajógyárból egy gépgyárba megy dolgozni.*

(Helyes válaszonként 2 pont adható!)

***14. Határozza meg a szegénység két formájának definícióját!**

4

Abszolút szegénység: *a minimális szintű öfenntartás is gondot okoz. Az ilyen embereknek esetleg nincs hajléka, éheznek, de mindenképpen emberhez méltatlan életkörülmények között élnek.*

Relatív szegénység: *nem csak nélkülözést, hanem megfosztottságot, társadalmi egyenlőtlenséget, alsóbbrendűséget, függőséget jelentő relatív kategória.*

(Helyes válaszonként 2 pont adható!)

15. Határozza meg az életmód összetevőit az életmódot meghatározó tényezők példái alapján! Írja a megfelelő fogalmat a pontozott vonalra!

3

- *Feltételek, lehetőségek*: iskolázottság, foglalkozás, lakóhely, normák, divat, szerepek stb.
- *Szükségletek, indítékok*: érdekek, életelvek, célok, tervek stb.
- *Életvitel*: szabadidő felhasználása, napirend, szórakozás, sport stb.

(Helyes válaszonként 1 pont adható!)

***16. Soroljon fel hat olyan dimenziót, amivel a társadalmi egyenlőtlenségek jellemezhetők!**

6

Lakáshelyzet, anyagi helyzet, iskoláztatás, munkaerőpiac, születéskor várható élettartam, üdülés (szabadidő eltöltése) stb.

(Helyes válaszonként 1 pont adható!)

***17. Soroljon fel négy csoportot, amelyek az egyén természetes szociális védőhálójának részét képezhetik!**

4

- *A család*
- *A barátok*
- *A munkatársak*
- *A szomszédok*

(Helyes válaszonként 1 pont adható!)

***18. Magyarázza meg a tolerancia jelentőségét a társas kapcsolatok elősegítésében!
Tegyen négy megállapítást!**

4

A tolerancia nem más, mint *türelmesség, mások eltérő vonásainak (viselkedésének, gondolkodásának, másságának) elfogadása*. Olyan erkölcsi tulajdonság, amely a mások érdekeihez, meggyőződéséhez, szokásaihoz való viszonyt jellemzi.

A tolerancia *nem jelenti a mássággal, a másfajta gondolkodással való egyetértést* vagy annak követését, pusztán annak az elfogadását jelenti.

(Helyes megállapításonként, kulcsszavanként 1-1 pont adható!)

***19. Elemezze az alábbi fényképet, határozza meg a fényképen látható család struktúráját, élethelyzetét!**

5

A képen egy *négytagú, gazdag család* látható. Az *anyát gyermekei* veszik körül, ami arra utal, hogy a *gyermekek nevelése* az ő feladata. Az *apa* képből kiemelkedő alakja mutatja *tekintélyét* a családban. A család feltűnően gazdag, díszes *öltözéke* a kiváltságosok helyzetét ábrázolja, *kiemelten jómódra* utal.

(Helyes megállapításonként 1 pont adható!)

***20. Értelmezze az alábbi táblázatot! Írjon le öt alapvető megállapítást!**

5

A Népesedés Kutató Intézet 1991-es kutatásának részét képezte egy öt országra kiterjedő (jelen táblázat kettőt emel ki, Magyarországot és Kelet-Németországot) nemzetközi összehasonlító vizsgálat, mely a **kisgyermeket nevelő családok**, szülők helyzetét kívánta feltárni. Felmérték a fiatal anyák és apák véleményét arról a kérdéstről, hogy mi az oka annak, hogy a nők **nem szívesen** maradnak ki a munkából. Az ötfokú skálán megadott válaszokat átszámították 0–100-ig terjedő skálára, amelynek **átlagértéke** látható a táblázatban.

	Magyarország		Volt Kelet-Németország	
	anyák	apák	anyák	apák
1. A gyermekek nem eléggé respektálják, ha az anya csupán háziasszony	32	32	24	25
2. Egy nőnek fontos, hogy anyagilag független legyen	46	46	54	52
3. Elég lehangoló dolog kizárólag otthon lenni	47	56	56	71
4. Anyagi okok miatt nem engedhető meg	83	86	83	77
5. Csak háziasszonynak lenni nem vonzó életcél	67	57	76	74
6. Az emberek kevesebbre becsülik azt a nőt, aki csupán háziasszony	45	38	62	61

Forrás: Pongrácz Tiborné NKI, 1991

A munkavállalás legfőbb, **elsődleges motívuma** mindkét országban **a pénzkérés**, az anyagi kényszer. Sokak szerint **lehangoló dolog kizárólag otthon lenni** és családi feladatot ellátni, és úgy tartják, **a társadalom is jobban becsüli a dolgozó nőket**. Ez utóbbi véleménnyel **a magyar** szülők **kevésbé** azonosulnak, mint a kelet-németek. **A dolgozó nő pozitív megítélése**, a „csak” háziasszonyok lebecsülése erőteljesebben jellemző a kelet-német válaszadókra. A gyermekvállalási kedvet ez erősen csökkentheti.

(Helyes megállapításonként 1 pont adható!)

***21. Olvassa el előbb figyelmesen a feladatokat, majd oldja meg az a), b) és c) feladatrészt!**

a) Határozzon meg egy családban élő, gyermekes nő szerepeiből négyet!

2

Szerepek például: **anya, feleség, dolgozó nő, gyermeki szerep stb.**

(Helyes válaszonként 0,5 pont adható!)

b) Definiálja a szerepkonfliktus fogalmát!

3

A szerepkonfliktus definíciója: annak következtében lép fel, hogy a különböző szerepekhez kapcsolódó **társak ellentétes igényekkel** fordulnak a szerep betöltőjéhez. Ugyancsak szerepkonfliktus forrása, ha **az egyén egyes szerepei ütköznek egymással**, illetve a személy számára a szóban forgó szerep teljesítése valamilyen okból nehezzé válik. A szerepek közötti konfliktus az egyénben állandó **feszültséget, frusztrációt** okoz.

(Helyes kulcsfogalmanként 1-1 pont adható!)

c) Írjon le egy olyan esetet, amikor az a) pontban felsorolt női szerepek konfliktusba kerülnek egymással!

4

A szerepkonfliktus létrejötte: *a nő minél több időt szeretne tölteni gyermekével, de a munkája nem engedi. A munkahelyén emiatt nem teljesít tökéletesen, mert közben gyermekére gondol. Miközben gyermekét ellátja, a férje szeretné, ha vacsorát adna neki. Közben a szülei telefonálnak, hogy jó lenne, ha meglátogatná őket. Ez feszültséget okoz a nőben és egyik szerepének sem tud esetleg tökéletesen megfelelni.*

(Helyes megállapításonként 1 pont adható!)

***22. Nevezzen meg két-két szakembert, akik a szociális ellátás következő területein tevékenykedhetnek!**

3

bölcsőde	<ul style="list-style-type: none"> - <i>szociális munkás</i> - <i>csecsemő- és kisgyermekgondozó</i> - <i>gyógypedagógus</i>
családsegítő	<ul style="list-style-type: none"> - <i>szociális munkás</i> - <i>szociális asszisztens</i> - <i>pszichológus</i>
idősek otthona	<ul style="list-style-type: none"> - <i>szociális gondozó, ápoló</i> - <i>szociális gondozó és szervező</i> - <i>ápoló</i>

(Helyes válaszonként 0,5 pont adható!)

23. Oldja meg az alábbi feladatokat!

a) Nevezze meg a történetben felismerhető társas kapcsolatot zavaró jelenséget!

„- Nagyon érdekes volt ez a mai biológia óra! – lelkesedik Timi osztálytársának, Beának.
 - Aha. – válaszol unottan Bea.
 - Annyira szeretem a medvéket! Jó lenne, ha mindig róluk tanulnánk! – lelkesedik tovább Timi. Te nem szereted őket?
 - Hááát ... - mondja egykedvűen a másik.
 - Akkor te melyik állatot szereted? – kíváncsiskodik tovább Timi.
 - Tök mindegy. – válaszolja Bea. Ezzel vége szakad a beszélgetésnek.”

A társas kapcsolatot zavaró jelenség megnevezése: **közöny**

1

(A helyes válaszáért 1 pont adható!)

*b) Magyarázza meg az előző példában megismert kommunikációt kísérő jelenség okait, valamint azt, hogy miért zavarja ez a jelenség a társas kapcsolatot!

3

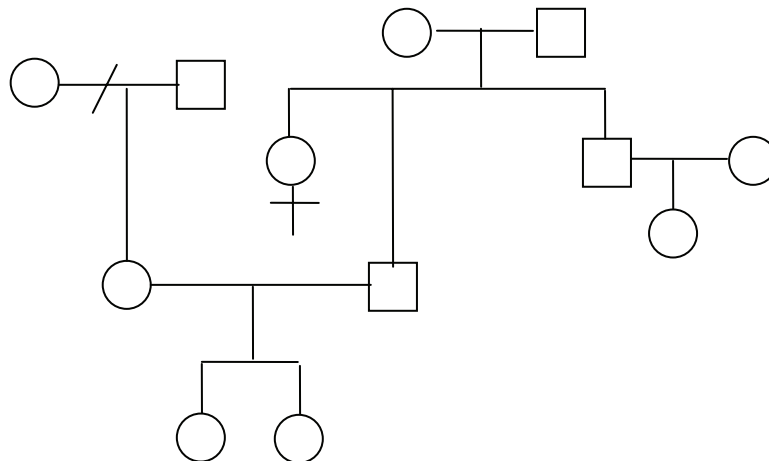
- *Az érdeklődés, szeretet, gyűlölet, megkívánás vagy elutasítás hiánya.*
- *Legtöbbször átmeneti hangulati állapot, de állandósulhat.*
- *Az egyén valaki vagy valami iránt közömbösséget, érdektelenséget tanúsít.*
- *A társas kommunikációt gátolja.*

(Helyes válaszonként 1 pont adható!)

24. Készítse el a következő leírás alapján a család genogramját!

6

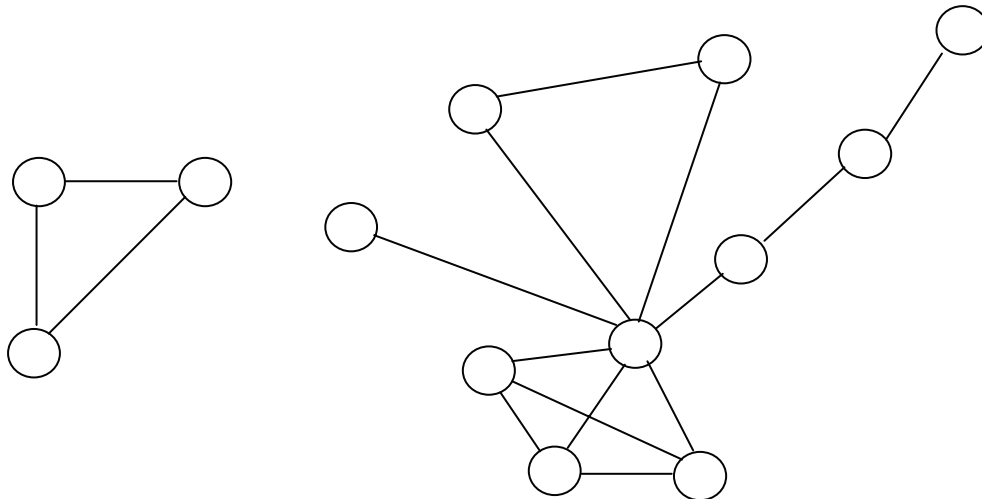
Mária és László elváltak, egy közös gyermekük van, Kati. Kati férjhez ment Istvánhoz, két lányuk született. Istvánnak két testvére van. A nővére már meghalt. Az öccse házasságban él és egy kislányuk van. Istvánnak és öccsének a szülei élnek.

(A jelek használatára 2 pont adható,
a kapcsolatok helyes használatára 2 pont adható,
az ábra átláthatóságára 2 pont adható!)

***25. Értelmezze az alábbi szociogramot!**

6

Nincs a közösségnek magányos tagja, de akad egy különálló triád. A csoportban van egy központi figura. Látható egy külön álló személy, aki csak a központi figurához kapcsolódik. Egy háromtagú lánc is kapcsolódik ehhez a központi személyhez, aki tagja egy kölcsönösen megjelölt négyes csoportnak és egy hármas csoportnak is.

(Helyes megállapításonként 1 pont adható!)